

SELÇUK ACARLAR KÖYÜNDE BULUNAN BİR PORTRE

Acarlar Köyü, Selçuk İlçesi'ne 3 km. uzaklıkta, Bülbül Dağı'nın doğu eteklerinde, İzmir-Aydın karayolunun batısında ve Derbent Deresi'nin hemen yakınında kurulu küçük bir köydür. Efes'e çok yakın olması ve antik Magnesia kentine ulaşan yol üzerinde yer alması nedeniyle köy içinde ve yakın çevresinde yoğun olarak mezar ve yapı kalıntısına rastlamak olanaklıdır. Köyü batı-doğu yönde kateden Karakaya Deresi'nin hemen kuzeyinde yapmış olduğumuz bir kurtarma kazısı sırasında, Arkaik Döneme tarihlendirdiğimiz bir mezarı açığa çıkarmış olmamız da bu görüşümüzü doğrulamaktadır. Makalemizin konusunu oluşturan bu portre de, köy içine yeni su deposu yapılmak istenirken, toprak yüzeyine yakın bir noktada bulunmuş ve Efes Müzesi'ne teslim edilmiştir. Eski su deposunun yerine yapılan yeni su deposunun yakın çevresinde görülen yapı kalıntıları, bu alanda önemli bir yapının varlığını göstermektedir. Bir bölümü toprak yüzeyinde görülen duvar kalıntısı, yapı tekniği ve malzeme açısından Geç Hellenistik Dönem özellikleri taşımaktadır. Acarlar portresinin, büyük bir olasılıkla bu yapı ile yakın bir ilişkisinin olduğu kanısındayız.

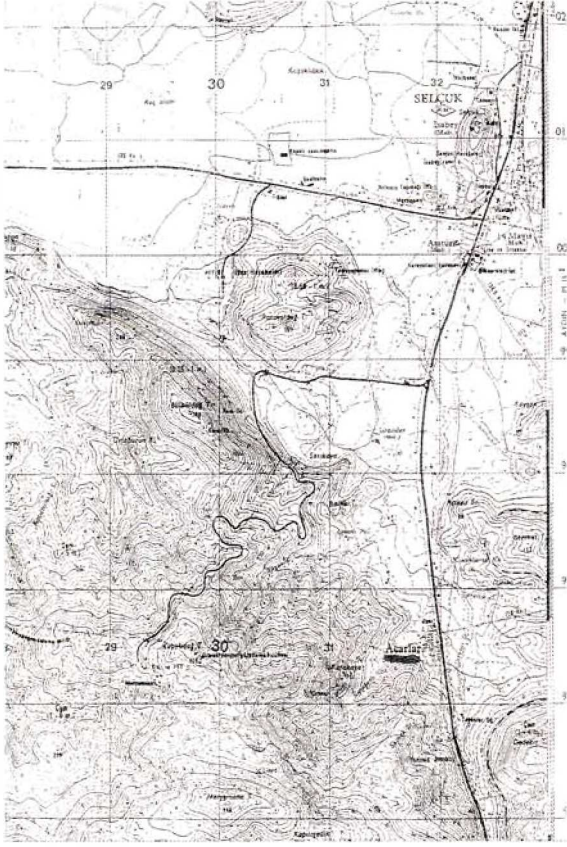
Acarlar portresi, iri grenli beyaz mermerden yapılmıştır. Büyük bir olasılıkla Efes'te yaşayan önemli bir Romalıya veya valiye aittir. Başın yüksekliği 37.5 cm., genişliği 24.5 cm.dir. Başın genel görünümü açısından arka tarafından bir yere dayalı veya bitişik olduğunu söyleyebiliriz. Başın arka bölümünün işçiliğinin ön bölüme göre zayıf olması bu görüşümüzü doğrulamaktadır. Başın arka ve boyundaki geçki bölümü aynı teknikle yontulmuştur. Aynı yontu tekniğini, Efes Domitianus Kriptoportik'i kazısında bulunan ve şu anda Efes Müzesi'nde teşhir edilen 2559 envanterli portrede de görmekteyiz.

Acarlar portresi, yunan heykellerindeki yumuşak yüz ifadesinin aksine, Romalı olduğunu hemen gösteren katı bir yüz ifadesine sahiptir. Portrede Roma Cumhuriyet Döneminin sert realizm anlayışı açıkça hissedilmektedir. Özellikle dudakların bir çizgi halindeki görünümü yüzdeki bu ifadeyi daha da pekiştirmektedir. Müzeler ve arkeolojik verilere baktığımızda, Roma

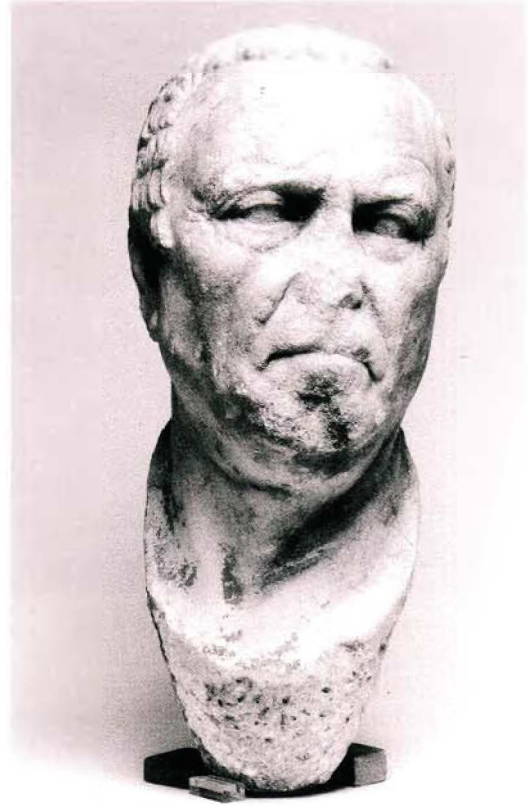
Cumhuriyet Döneminden günümüze çok az sayıda heykel başının ulaştığını görürüz. Bu nedenle, Acarlar portresinin de Cumhuriyet Dönemine ait olması ve sağlam bir şekilde bulunması benzerleri arasında çok önemli ve ünik bir eser olduğunu kanıtlamaktadır. Portrenin burun, çene, dudak, kulaklarının bir bölümü; sağ kaş ve yüzünün ise bazı bölümleri çok az denecek kadar hasar görmüştür. Yüz ve saçlar genel olarak daha az hasar görmüştür.

Baş bir heykele yerleştirilecek biçimde "geçkili" yapılmıştır. Geçki bölümü kabaca yontulmuştur. Baş hafif keskin bir tarzda "sertçe" sola dönüktür. Boyun her iki yanındaki adalelerdeki keskin hatlarda bu ifadeyi görmek mümkündür. Başın keskin olarak, "sertçe" dönüşü doğal çizgisi içinde ve güçlü bir karakter yapısını vurgulamaktadır. Acarlar portresindeki yüz ifadesine baktığımızda, bunun yaklaşık 50 veya 55 yaşlarında bir kişiye ait olduğunu söyleyebiliriz. Alında paralel konumda iki derin çizgi-cilt kırışığı bulunmaktadır. Benzer kırışığı, Efes Müzesi'ndeki örnekte de görmekteyiz. Acarlar portresinde kaşlar gözün üzerinde kalın bir hat oluşturacak biçimde ve burun hizasında göz pınarlarına kadar inmektedir. Yüzdeki kırışık çizgileri göz pınarlarının altından başlayarak burun kanatlarının yanından ağız kenarına doğru inmektedir. Elmacık kemiği hafif çıkıntılı ve sarkık görünümündedir. Portre bu haliyle yaşlı bir insanın yüz ifadesini taşımaktadır. Dudaklar, ağız kenarındaki çizgiler, ağzın keskin yapısı, sert bir insanın yüz görünümünü oluşturmaktadır. Yuvarlak ve tok çene yapısının altında gerdan oldukça sarkık ve boğazda Adem elması belirgindir. Başın sola doğru hareketi boynun sol yanında derin kas çizgileri oluşturmuştur. Ayrıca boyunda toga izi olması nadir görülen çok önemli bir özelliktir.

Portrede saçlar şakakların üzerinde derin, kenarlarda ve alnın üstünde kısa kesilmiştir. Saçlar alın ve kulakların arkasında diziler halindedir. Bu saç biçimini Efes Müzesi'nde sergilenmekte olan ve M.Ö. 1. yüzyıla tarihlenen portrede de aynen görmekteyiz. M.Ö. 1. yüzyılın ilk yarısına ait portrelerde özellikle

Harita : 1

Resim : 1 Acarlar Portresi. Önden Görünüm.

Barok bir tarzda işlenen saç ve kaşların Acarlar portresinde görülmeyişi, buna karşın asrın ikinci yarısına tarihlenen portreler arasında benzerlerinin olması, Acarlar portresini tarihlendirme konusunda bizlere oldukça yardımcı olmaktadır.

Yukarıda da değindiğimiz gibi, Acarlar portresini yapan heykeltıraş Roma kopyalarını görmüş ve eseri buna göre yapmıştır. Acarlar portresi burada yapılmış veya buraya hazır olarak getirilmiş olsa da, bunun sahibi olan kişinin Efes ve Efesliler için anlam ve önemi oldukça büyüktür. Buluntu alanında yapılacak detaylı bir araştırma ve kazı sonucu elde edilecek veriler ışığında bu portrenin kime veya hangi valiye ait olduğunu saptamak mümkün olacaktır.

Sonuç olarak, Acarlar portresinde Hellenistik dönemin karakteristik patetik yüz ifadesini açıkça görmekteyiz. Ayrıca, portredeki başın hareketi Hellenistik Dönemin belirgin bir hareketidir. Başın hareketi daha çok Efes'teki örnek ve Delos portreleri stilindedir. Bilindiği gibi Delos portreleri M.Ö. 1. yüzyılın ilk yarısına tarihlenmektedir. Acarlar portresi ise, Efes Müzesi'ndeki diğer örnek gibi M.Ö. 1. yüzyılın ortası veya ikinci yarısı portre özelliklerini taşımaktadır. Acarlar portresinde daha çok Iulius ve Claudiuslar dönemi portre özellikleri görülmektedir. Bütün bu anlatımlar doğrultusunda Selçuk Acarlar Köyü portresini de M.Ö. 1. yüzyılın ikinci yarısına tarihlendirmemiz daha doğru olur kanısındayız.

Resim : 1 Acarlar Portresi.
Başın Saç Yanından Görünümü.

Resim : 3 Acarlar Portresi.
Başın Sol Yanından Görünümü.

Resim : 4 Acarlar Portresi. Başın Arkadan Görünümü ve Geçki Bölümü

DİPNOTLAR

- * Adil EYREN, Arkeolog, Müze Müdürlüğü, Efes-İZMİR/TÜRKİYE
Cengiz İÇTEN, Arkeolog, Müze Müdürlüğü, Efes-İZMİR/TÜRKİYE
Portreyi yayınlamamıza izin veren Müze Müdürü Sayın
Selahattin Erdemgil'e ve portreyi bulup müzeye teslim eden
Acarlar Köyü Muhtarı Sayın Selahattin Seygan'a burada
teşekkür etmeyi bir borç biliriz.